

ІНТЕРАКТИВНІСТЬ НАВЧАННЯ – ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. В практиці роботи ВНЗ нині склалися деякі форми навчального процесу, що вже виправдали себе. Так, у викладанні більшості дисциплін використовуються: лекції, самостійна робота студентів, практичні та семінарські заняття, консультації, заліки, екзамени, різні форми позааудиторної роботи.

Проте нині все більш актуальною є проблема зміни методики викладання спеціальних дисциплін. Пов'язане це з суперечностями між методами та формами теоретичної підготовки студентів і ефективністю практичної роботи фахівця. Це зумовлює необхідність широкого використання інноваційних технологій в педагогіці в цілому та в методиці навчання, зокрема.

Аналіз попередніх досліджень. Важливою особливістю сучасної освіти є серйозні зміни в педагогічних методах і прийомах, організації праці викладачів і студентів, і навіть в теорії і методології навчання, а також зростаюче застосування інноваційних методів. У цих умовах, на думку науковців (В. Андрущенко, І.З. Язун, В. Кравець, Н. Ничкало, Н. Побірченко, О. Шестопалюк і ін.), ключовим напрямом модернізації сучасної освіти є впровадження кредитно-модульної системи навчання та ЕКТС, використання нових інформаційних технологій, комп'ютеризація ВНЗ, акцент на самостійну роботу студентів, інноваційна діяльність професорсько-викладацького складу.

Усе це має метою підвищення якості підготовки майбутніх учителів. Поліпшити підготовку молодих фахівців допомогли б наступні зміни в здійсненні освітнього процесу:

- моніторинг запитів ринку праці та складання програм навчання відповідно до результатів дослідження;
- проведення практикумів і майстер-класів – залучення кращих фахівців з навчальних закладів і бізнесу до викладання;
- створення програми розвитку або корекції ключових компетенцій, які знадобляться педагогу після закінчення ВНЗ, і впровадження цих компетенцій через тренінги в практику.

Сприятли цьому покликані інтерактивні педагогічні технології, які все частіше впроваджуються у ВНЗ [4].

До сучасних інтерактивних педагогічних технологій можна віднести такі: ділові ігри; майстер-класи; case - study; творчі майстерні; навчальні дискусії; тренінги.

Метою цієї статті є з'ясування сутності та можливостей інтерактивних технологій навчання.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо далі особливості застосування інтерактивних технологій навчання.

Ділова гра

Низка активних методів навчання дістала загальну назву «Ділові ігри». Цей метод становить у комплексі рольову гру з різними, часто протилежними інтересами її учасників і необхідністю ухвалення певного рішення в процесі гри або після її завершення.

Ділові ігри проходять, як правило, у формі узгодженого групового розумового пошуку, що вимагає залучення до комунікації всіх учасників. Основні атрибути ділових ігор такі:

- імітація вибраного аспекту цілеспрямованої людської діяльності;
- ролі кожного з учасників (визначають розбіжність їх інтересів і спонукальних стимулів);
- регламентація ігрових дій системою правил;
- перетворення просторово-часових характеристик модельованої діяльності ;
- умовний характер гри;
- класифікація ігор за:

- часом проведення (без обмежень в часі, з обмеженням часу);
- прикінцевим результатом («жорсткі ігри» - заздалегідь відома відповідь за загальним правилом, «відкриті» ігри - індивідуальні правила для кожної гри);
- прикінцевій меті («навчальні» ігри спрямовані на появу нових знань і закріплення навичок учасників; «пошукові» - спрямовані на виявлення проблем і пошуку шляхів їх розв'язання);
- оцінка діяльності студентів (бальна або інша оцінка гравця або команди).

Переваги ділової гри як методу навчання вбачаємо в наступному. Спілкування в процесі гри максимально наближене до реального життя. Під час гри учасники переживають сам момент, емоційно залучаються до практичної діяльності. Гра збільшує ефективність у разі її індивідуальної, персоналізованої розробки. Вона ніби переносить студентів у реальні умови їхньої майбутньої діяльності, виявляє можливу проблематику, що дозволяє виявити реальні конфлікти і розв'язати їх або позначити в процесі загального групового аналізу.

У цьому випадку студенти можуть навчитися правильно формулювати і висловлювати свої думки, навчитися чіткій аргументації, засвоїти навички доводити і переконувати. Ділова гра дозволяє студентам освоїти ази ораторського мистецтва, вміння слухати співрозмовника. Рольова гра допомагає формувати такі комунікативні здібності, як толерантність, уміння працювати в малих групах, самостійно мислити і т. ін. За умови, якщо викладач здійснить значну попередню методичну підготовку рольової гри, виявить уміння прогнозувати її результати, можна одержати високі позитивні результати.

Case - study

Таким є найменування методу аналітичного вивчення типових конкретних ситуацій у процесі колективного ухвалення рішень [1].

Мета цього методу - навчити студентів навичок аналізу інформації, виявлення ключових проблем, вибору альтернативних шляхів їх розв'язання, пошуку оптимального варіанту і формулювання програми дій. Метод передбачає:

- опис конкретної практичної ситуації, запропонованої студентові для самостійного аналізу;
- наявність набору навчальних матеріалів на різних носіях (друкарських, аудіо-, відео-, електронних), що видаються студентові для самостійної роботи;
- спільне обговорення в аудиторії під керівництвом викладача;
- наслідування принципу «процес обговорення важливіше самого розв'язку».

У процесі аналізу ситуацій особливо важливе те, що тут поєднуються індивідуальна робота тих, хто навчається, з проблемною ситуацією і групове обговорення пропозицій, підготовлених кожним членом групи. Це дозволяє розвивати навички групової, командної роботи, що розширює можливості для розв'язання типових проблем у рамках тематики, яка вивчається. В результаті індивідуального аналізу, обговорення в групі, визначення проблем, знаходження альтернатив, вибору дій і плану їх виконання студенти дістають можливість розвивати навички аналізу планування. Розробка практичних ситуацій може відбуватися двома шляхами: на основі опису реальних подій і дій або на базі штучно створених ситуацій.

Методика «case-study» – це методика ситуаційного навчання, заснована на реальних прикладах, узятих з практики (наприклад, функціонування певного підприємства, установи, лікарні), і що вимагає від студента пошуку деякого доцільного розв'язку в запропонованій йому практичній ситуації. Відповідно до цієї методики кейс включає: опис конкретної ситуації з постановкою проблеми (вказівкою мети аналізу); наявність довідкової та додаткової інформації; методичні матеріали. Приклади ситуацій зазвичай готуються письмово як віддзеркалення актуальних проблем, вивчаються студентами, потім обговорюються ними самостійно, що дає основу для спільних дискусій в аудиторії під керівництвом викладача.

Вітчизняними науковцями розроблені рекомендації щодо роботи з конкретною проблемною ситуацією. Розгляньмо найбільш важливі з них:

– проблемна ситуація, як правило, не буває обмежена однією темою або дисципліною курсу. Зазвичай вона взаємопов'язана з іншими проблемами і питаннями. Студенти мають використовувати навички винайдення міжпредметних зв'язків:

– під час аналізу ситуації студенти повинні навчитися виявляти саме внутрішні причини, а не їх зовнішні прояви;

– студенти мають продемонструвати розуміння концепцій, ідей і підходів, описаних в курсі, а також уміння використовувати їх для аналізу конкретної ситуації і для вироблення рекомендацій. Зазвичай проблемну ситуацію можна інтерпретувати декількома способами; і слухачі мають бути готовими до виявлення невизначеності і неоднозначності ;

– не слід зупинятися, виявивши один проблемний аспект ситуації, слід спробувати знайти інші проблеми і напрями аналізу;

– слухачам рекомендується навести приклади з особистого досвіду, що підтверджують правильність аналізу і запропоновані рекомендації.

– підхід до роботи з практичною ситуацією має бути системним.

Підводячи підсумок аналізу методу case – study, необхідно наголосити на його значущості для формування спеціальної, методичної і комунікативної компетенції в студентів: аналітичного і системного мислення; оцінку альтернатив; презентацію результатів проведеного аналізу; оцінку наслідків, пов'язаних з ухваленням рішень; освоєння комунікативних навичок і навичок роботи в команді.

Навчальна дискусія

Цей метод навчання полягає в проведенні навчальних групових дискусій з конкретної проблеми у відносно невеликих групах (6-15 чоловік).

Навчальна дискусія відрізняється від інших видів дискусій тим, що новизна її проблематики відноситься лише до групи осіб, які беруть участь в дискусії, тобто те рішення проблеми, яке вже знайдено в науці, належить знайти в навчальному процесі в цій аудиторії.

Метою тут є процес пошуку, що має привести до об'єктивно відомого, але суб'єктивно (з точки зору студентів) нового знання. Причому цей пошук має закономірно вести до розв'язання запланованого педагогом завдання. Це може бути, на наш погляд, тільки у тому випадку, якщо групова дискусія повністю керована педагогом.

Резюмуючи метод, слід зазначити, що він дозволяє максимально повно використовувати досвід слухачів, сприяючи кращому засвоєнню матеріалу, що вивчається ними. Це зумовлено тим, що в груповій дискусії не викладач говорить студентам про те, що є правильним, а вони самі формулюють докази, обґрунтовують принципи і підходи, запропоновані викладачем, максимально використовуючи свої знання й особистий досвід.

Навчальні групові дискусії дають найбільший ефект під час вивчення й опрацювання складного матеріалу та формування потрібних установок. Цей метод забезпечує гарні можливості для зворотного зв'язку, підкріплення, практики, мотивації та перенесення знань і навичок з однієї сфери в іншу.

Майстер-клас

Ця форма навчання є демонстрацією майстерності високого класу з метою передачі його іншим [2].

Ця форма вимагає підготовки як самого майстра (педагога), так і аудиторії. Як правило, вона замовляється у зовнішніх провайдерів, скажімо, викладачів інших ВНЗ. Учасники майстер-класу мають бути підготовленими до теоретико-методичного аналізу репрезентованого досвіду; у них не має бути значних розривів в об'ємі, рівні й якості наявного досвіду.

Перед викладачем, який готується до майстер-класу, ставлять реальне практичне завдання - пошук адекватних форм і способів представлення своїх навичок. Наприклад, за допомогою письмових теоретико-методичних розробок, з якими студенти - учасники майстер-класів можуть познайомитися заздалегідь, ще до початку спільної роботи або за допомогою різноманітних методичних ілюстрацій у вигляді схем, таблиць, алгоритмів, моделей, принципово важливих фрагментів уроків, факультативів, бесід та ін.

Творча майстерня

Основне призначення цієї форми організації навчального процесу - освоєння певної діяльності або технології виготовлення.

Майстерня є однією з найкращих форм передавання практичних умінь (перенесення досвіду). Як форма організації навчання вона вимагає наявності досвідченого педагога-майстра. Майстер ставить завдання групі студентів, розв'язати яку вони апріорі не можуть, самі це розуміючи.

Історично склалася визначена послідовність фаз і етапів робіт у майстерні. Зокрема, саме тут відпрацьовувалася така форма підготовки, як «навчальний проект». Замовлення, яке виконує педагог-майстер, для учнів виступає як навчальне. «Навчальний проект» залишається в архіві, а в інструментальному «портфелі» студента накопичуються способи, інструменти і техніка роботи.

Призначення підготовки полягає в освоєнні студентами професійних способів і інструментів для того, щоб ще до закінчення ВНЗ почати працювати. Їх освоєння можливе лише за умов попадання у відповідну діяльність. Майстерні можна організовувати як усередині ВНЗ, так і передати їх у професійні сфери у вигляді практик і стажувань. Основним продуктом роботи студента в майстерні має бути звіт про виконані роботи, допущені помилки і одержаний досвід.

Тренінг

Цей метод навчання, що зазвичай є частиною загального освітнього процесу, має на увазі тренування, «натаскування», багатократне виконання вправ учнем [2; 3].

Мета тренінгу полягає у формуванні виробничих навичок. Проводиться він за задалегідь відпрацьованою методикою, спрямованою на формування і вдосконалення певних умінь і їх комбінацій з багаторазовим повторенням окремих елементів. У тренінгах зазвичай широко використовуються різні методи і техніка активного навчання: ділові, рольові й імітаційні ігри, розгляд конкретних ситуацій, групових дискусій.

Викладач, який проводить тренінг, має володіти власним практичним досвідом за тематикою курсу, оскільки навчити добре може тільки той, хто сам досяг успіху у відповідній справі. Проте ведучий тренінгу має бути і досвідченим викладачем: уміти зацікавити, «продати» ідеї предмету групі студентів, а потім на основі їхнього інтересу виробити в них практичні навички. Для цього потрібна серйозна методична підготовка викладача, який здійснює навчання в цій формі.

Підводячи підсумок аналізу інтерактивних методів і методики навчання, слід зазначити, що вони підвищують здатність студентів виявляти і структурувати проблеми, збирати й аналізувати інформацію, готувати у випадку необхідності альтернативні рішення і вибирати найбільш оптимальний варіант з низки альтернатив як у процесі індивідуальної роботи, так і в командній роботі.

Доречно також відзначити чинники, що стримують широке застосування інтерактивних методів. Серед головних чинників наголосимо на таких:

- небажання викладачів змінювати відпрацьовану роками методику викладання;
- відсутність системи цільового підвищення кваліфікації викладачів за інтерактивними методиками викладання;
- небажання професіоналів-практиків працювати в системі вищої освіти, викликане низьким рівнем заробітної плати.

Висновок. Сучасні методи навчання мають бути спрямованими на підготовку фахівця, який, окрім певних професійних знань і вмінь, упевнено володіє аналітичним мисленням, навичками, ерудицією, вмінням знаходити вихід із складних ситуацій і багатьма іншими інтелектуальними якостями. Не випадково нині разом із серйозними соціально-економічними реформами активно йде зміна змісту та структури вищої гуманітарної освіти. Значні успіхи, досягнуті в перетворенні змісту філософських, соціально-гуманітарних і спеціальних дисциплін. Спектр сучасних методів, використовуваних викладачами в навчальному процесі,

постійно розширюється, що, можливо, дозволить успішно вирішити завдання, які стоять перед вищою школою.

Література:

1. Боровиков Л. И. Профессиональное мастерство педагога [URL] http://www.websib.ru/vospitanic/01-04/iz_1_guk2.htm.
2. Гриньова В.М. Професіоналізм і професійна підготовка як підґрунтя надійності професійної діяльності фахівця / В.М.Гриньова // Наука і совіта. – 2009. - №1-2. – С.147-150.
3. Дубяга С.М. Формування вмінь імпровізувати у викладача вищої школи / С.М.Дубяга // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси: ЧНУ, 2008. – Вип. 136.-С.125-128.
4. Кучерявий О.Г. Педагогіка : особистісно-розвивальні аспекти : Навчальний посібник для студ. ВНЗ / О.Г. Кучерявий . – К. : НВП «Вид-во « Наукова думка»» НАН України, 2011. – 464 с.

У статті наведено огляд сучасних методів навчання зі включенням в навчальну діяльність інтерактивних методів. Наведені приклади застосування цих методів за кордоном. З'ясовані чинники, що стримують застосування цих методів викладачами українських ВНЗ.

Ключові слова: методика, метод, навчальний процес, інтерактивні форми навчання, ділові ігри, рольові ігри.

В статье содержится обзор современных методов обучения с включением в учебную деятельности интерактивных методов. Приведены примеры использования этих методов на занятиях. Выяснены факторы, которые сдерживают применение этих методов преподавателями ВНЗ.

The author dwells on modern teaching methods connected with inclusion of interactive methods in pedagogical activity and gives the examples of their usage abroad. Factors which limit the use of these methods among Ukrainian Higher School teachers have been considered as well.

Keywords: methodology, method, teaching process, interactive forms of education, business games, role-playing games.